vésbé szigorú, mint az eredet-megjelölések esetében. Nincs kötelező előírás arra, hogy a védett termék termelése, feldolgozása és előállítása ugyanazon a helyen történjen, elégséges hogy akár a termelés, akár a feldolgozás, akár az előállítás egy helyen történjék.

A törvény rendelkezéséből, miszerint a Lisszaboni Megállapodás alapján már lajstromozott megjelöléseket automatikusan be kell vezetni a nyilvántartásba, az derül ki közvetve, hogy nemcsak a mezőgazdasági termékek és élelmiszerek, hanem a borok és szeszesitalok, népművészeti termékek, manufakturális ipari termékek, talajtani képződmények és ásványvizek is oltalomban részesülnek.

A földrajzi árujelzők kivitelezési formái mind gazdagabbá válnak, és sor kerül a grafikus ábrázolások oltalmára és alkalmazására is.

Az új törvény nem ad választ arra, hogy a szóbeli földrajzi megjelölésnek milyen formában ismerhetők el:

– Helységnevekként: Eger, Szatmár stb.:
– az „i" betűs alak vagy más képzővel, toldattal ellátott alak: Egri – Eger – of Eger;
– Helység fajtanévvel: Egri bor, Wines of Eger;
– A helységnév és borfajta együttes alkalmazása:

Egri Bikavér, Erlauer Stierblut, Bull's blood of Eger, Sang de toureau d' Eger.

– A helységnév latin vagy más idegennyelvű megjelölése. Pl. Pécs = Sophianae = Fünfkirchen.

Itt megint a Lisszaboni Megállapodás gyakorlata segíthet ki. E megállapodás ugyanis eredet-megjelölésként elismeri

– a helységneveket: Bordeaux (bor),
– a helységneveket borfajtával: Bordeaux Mousseaux, Bordeaux Rosé,
– a helységneveket jelzővel: Bordeaux superieur,
– a helységneveket képzővel: De Limoges,
– a helységneveket terméknévvel: Lentilles, vertes du Puy, Puy zöld lencse – Noix de Grenoble – grenoblei dió.

Az új védjegytörvény részletesen szabályozza az oltalomból való kizárást a földrajzi árujelzők esetében is.

A kizárási okok az alábbiak:

a) A földrajzi árujelző nem részesülhet oltalomban ha a termék szokásos elnevezésévé váltak a kereskedelmi forgalomban, függetlenül attól, hogy a termékek a földrajzi árujelző által megjelölt helyről származnak. Ilyen megjelölésekkel bármikor találkozhatunk Magyarországon, pl. a debreceni (húskészítmény), liptói túró (juhtúró), ementáli (sajt) vonatkozásában. Ezek a megjelölések fajtanévvé váltak.

b) Kizártak azonos (vagy hasonló) termék esetén a korábbi földrajzi árujelzővel vagy védjeggyel azonos vagy ahhoz hasonló későbbi elsőbbségű földrajzi árujelzők.

c) Eltérő termék esetén a belföldön jó hírnevet élvező korábbi védjeggyel azonos vagy hasonló földrajzi árujelzők is kizártak az oltalomból amennyiben a védjegy megkülönböztető képességét vagy hírnevét sértenék vagy tisztességtelenül kihasználnak.

d) Korábbi szerzői vagy iparjogvédelmi jogba való ütközés, ideértve növény-, vagy állatfajta nevével való ütközést is, szintén kizárást eredményez.

A bejelentésnek az alábbiakat kell tartalmaznia:

– bejelentési kérelem,
– földrajzi árujelző megnevezése,
– termékjegyzék,
– termékleírást mezőgazdasági termékeknél és élelmiszereknél.

A bejelentési kérelemnek különleges tartozéka a termékleírás, mezőgazdasági, élelmiszeripari termék koordinátáit tartalmazza.

Tattay Levente

TÁRSASÁGI JOG ÉS PRIVATIZÁCIÓ

Papír nélküli értékpapírok és a társasági jog

Az új társasági törvény előkészítése során egyik legfontosabb szempont volt a már korábban megalkotásra került törvényekkel való összhang megteremtése. Különös figyelmet kellett fordítani az értékpapírtörvényben már bevezetett új jogintézményeknek a társasági törvénybe történő optimális beillesztésére. Cikkünk az értékpapírtörvény egy különleges intézményére hívja fel a Tisztelt Olvasó figyelmét.

1. Az értékpapírok, mint a gazdasági forgalom eszközei tiszteletreméltó múltra tekinthetnek vissza. Azok a középkori kereskedők, akik mindennapi tevékenységük során a követelések átruházásával együtt járó kellemetlenségek kiküszöbölése érdekében követelésüket írásba foglalták, s az okirat bemutatójának, illetve a jogosult rendelkezése szerinti személynek ígértek teljesítést, bizonyára nem is sejtették, hogy a modern magánjog fejlődésének egyik legjelentősebb találmányát alkották meg. Találmányuk abban állt, hogy az írásba foglalás révén a követelésekre a dologi jog szabályait lehetett alkalmazni, egyszóval a kötelem eldologiasult, dologként viselkedett. Valójában a klasszikus értékpapírjog minden problémája – ideértve az értékpapír-elméleteket is – a kötelmi és a dologi jelleg (a papír és a követelés) közötti feszültségből eredt.

2. Elöljáróban rá kell mutatnunk, hogy az *értékpapír* kifejezés olyan absztrakt gyűjtőfogalom, melyet a tételes jog, a jogtudomány, vagy a jogélet nem mindig ugyanabban az értelemben használ. A legtöbb nemzeti jogrendben az értékpapírnak nincs is legális definíciója, sőt vannak jogrendszerek, ahol az értékpapír absztrakt kategóriája is ismeretlen. Az általános értékpapír-fogalom elfogadása ugyanis azt a meggyőződést tükrözi, mely szerint az értékpapírnak nevezett okiratok jogilag összetartoznak, jogintézményként átfogható csoportot alkotnak. Pedig – mint látni fogjuk – egy ilyen általános értékpapír-fogalom csak a múlt század közepén alakult ki a germán jogban. A kezdetben pusztán kereskedelmi vagy hitelpapírt jelentő „Wertpapier" kifejezés itt és ekkor alakult át általános jogfogalommá. Bizonyos jogot megtestesítő okiratok közös sajátosságainak feltárása után sikerült felállítani az értékpapír gyűjtőfogalmát, melynek segítségével egyszerre és egységesen lehetett átfogni a csekk, a váltó, a részvény vagy akár a kereskedelmi jogi rendeleti papírok konkrét eseteit. Egy ilyen színtelen, absztrakt fogalom megalkotás mindig együtt jár azzal a dilemmával, vajon rendelkezik-e minden konkrét értékpapír olyan kritériumokkal, amelyek alapján azokat egy egységes értékpapír-fogalom alá lehet besorolni.

A germán (alapú) jogrendszerekkel ellentétben az értékpapír általános gyűjtőfogalma ismeretlen pl. a francia jogban. A francia jog az értékpapírok két csoportját ismeri: *az effets de commerce* és a *valeurs mobilières* csoportját. Nem létezik azonban fogalom amely mindkét csoportot fedné. Az értékpapír gyűjtőfogalmának kialakítása a német és az olasz jogtudománynak köszönhető, s az a magyar jogi gondolkodásban is meggyökeresedett.

Az értékpapír általános fogalmának létezése nem feltétlenül jelenti azt, hogy a fogalmat jogszabály határozza meg. Az értékpapír definiálására ugyanis a törvényhozó ritkán vállalkozik. Így van ez például a német jogban is. A jogszabályok sok helyen hivatkoznak az értékpapírokra, de nem adnak általános érvényű meghatározást. Ennek következtében az értékpapír legális definíciójának hiányában a fogalom tartalmának és lényegének kimunkálása a jogtudomány feladata. A ritka kivételek közé Svájc tartozik – a svájci Obigationsrecht 965. §-a definiálja az értékpapír fogalmát –, és példaként említhetjük a magyar Ptk. 338/A. §-át is.

Polgári Törvénykönyvünk ezen szabályának hatályos szövege 1997. január 1-jétől így szól: „a pénzkövetelésről szóló értékpapír kiállítója (kibocsátója) feltétlen és egyoldalú kötelezettséget vállal arra, hogy ő maga vagy az értékpapírban megnevezett más személy az értékpapír ellenében meghatározott pénzösszeget szolgáltat az értékpapír jogosultjának. Értékpapírnak csak olyan okirat vagy – jogszabályban megjelölt – más módon rögzített, nyilvántartott és továbbított adat tekinthető, amely jogszabályban meghatározott kellékekkel rendelkezik és kiállítását (kibocsátását), illetve ebben a formában történő megjelenítését jogszabály lehetővé teszi."

A 338/A. § módosított szövegét az 1996. évi CXI. törvény 235. § (1) bekezdése állapította meg, az a törvény, amelynek hatására most már a magyar jogtudomány is ismerkedik a immobilizáció és dematerializáció kategóriáival. Ezek az intézmények pedig a XX. századi értékpapírjog-fejlődésben beállott forradalom termékei, melyek az értékpapírjogi dogmatika teljes átértékelését tették szükségessé.

A probléma bemutatását a klasszikus értékpapírjog-dogmatika alapjainak áttekintésével kezdjük. Ezt követően megvizsgáljuk, hogy milyen okból, milyen forradalmi változások történtek századunkban, majd kísérletet teszünk a klasszikus tézisek újraértékelésére.

3. Az *„értékpapír"* kifejezés meglehetősen későn bukkant fel az irodalomban és a tételes jogban. Egyes értékpapírok, különösen a váltó vizsgálata során előfordult, az értékpapír általános fogalma azonban csak a 19. század derekán jelent meg német nyelvterületen. Elsőként *Brinckmann* használta a kifejezést, aki az árukat az ingó dolgok és a jogmegtestesítő okiratok csoportjára osztotta fel. Az akkor szokásos *hitelpapír* fogalmat *Brinckmann* nem tartotta kielégítőnek, hanem az értékpapír kifejezést javasolta. Az értékpapír fogalmának meghatározására ezt követően számos elméleti megoldás született. A 19. század végén uralkodó álláspont az okiratba foglalt *jogok megtestesüléséből* indult ki. Megalapozója K. F. von *Savigny*, aki szerint egy követelést kétféle módon lehet átruházni: a követelés megszűnésével (novatio) vagy módosulásával (cessio). Savigny felismerte, hogy az engedmény nehézségei miatt vált szükségessé a követelés írásba foglalása, s az ezáltal létrejött okiratot már testi dolognak, tulajdon és birtok lehetséges tárgyának kell tekinteni. Így a követelés a dologi jog szabályai szerint ruházható át. A megtestesítési elméletet Otto von *Gierke* fejlesztette tovább. Szerinte az értékpapír kiállításával sorsközösség jön létre a testi és a testetlen dolog között. Az értékpapír olyan okirat, amelynek révén a benne foglalt jog alanya meghatározódik. Azért beszélünk értékpapírról, mert a papír felveszi és a forgalomban képviseli azt a vagyoni értéket, amelyet megtestesít. A papír testi, a megtestesített jog pedig testetlen dolog. A klasszikus és ma is érvényes definíció Heinrich *Brunnerre* vezethető vissza, s központi eleme az absztrakció kiemelése. Az értékpapírok lényege eszerint nem a kötelmi és dologi jelleg vegyülése, hanem a papír és a jog közötti viszony. *„Az értékpapír olyan okirat, amely egy magánjogot olyképpen testesít meg, hogy jog érvényesítéséhez a papír birtoklása szükséges"* szól a definíció. *Brunner* tézisei követőkre *(Cosack, Gareis, Lehmann* stb.) és kritikusra *(Goldschmidt, Adler, Jacobi)* egyaránt találtak. Az értékpapír *Brunner* által megalkotott, és ma is uralkodó fogalmával egyezően mondta ki Polgári Törvénykönyvünk, hogy az értékpapírban meghatározott követelést érvényesíteni, arról rendelkezni, azt megterhelni – ha törvény ettől eltérően nem rendelkezik – csak az értékpapír által, annak birtokában lehet [338/B. § (1)].

A brunnéri definíció kritikusai már korán rámutattak a meghatározás fogyatékosságára. A megtestesítési elem kiemelésén túl szükségessé vált az ún. értékpapír-funkciók megkülönböztetése, melyek révén az értékpapírok elhatárolhatók más jogot megtestesítő okiratoktól. Ezeket a funkciókat röviden összefoglalva megállapíthatjuk, hogy egy értékpapír

a) *bizonyítja a* benne foglalt követelést;

b) *legitimációs* funkcióval bír a papírba foglalt követelés *adósa* javára, azaz az adós akkor is szabadul a kötelemből, ha a valós hitelező helyett a nem jogosult papírbirtokosnak (pl. tolvaj) teljesít (liberációs hatás);

c) *monopolizálja a* papírba foglalt követelést, azaz a papírba foglalt jog csak az okirat bemutatása ellenében érvényesíthető;

d) *legitimációs* funkcióval bír *a papírbirtokos* javára, azaz vélelmet állít fel a birtokos hitelezői minősége mellett;

e) *mobilizálja a* benne foglalt követelést, azaz a papírba foglalt követelés a papírral való rendelkezés útján ruházható át;

f) *kifogáskorlátozó* hatással jár, azaz a papír jóhiszemű megszerzője nem jogelődjének jogát, hanem a kifogások korlátozása miatt a papírban rögzített jogot szerzi meg.

4. A klasszikus értékpapírjogi dogmatika az értékpapírokat számos szempont szerint csoportosítja. Így pl. a megtestesített jog természete szerint, vagy a jogosultak meghatározásának módja szerint. A felosztásnak van egy kevéssé tárgyalt szempontja is: *a tőkepiaci papírok* és az *egyedi* értékpapírok megkülönböztetése. Tőkepiaci papírok alatt a nagy tömegben, sorozatban kiállított pénz-, illetve tagsági papírokat értjük, mint elsősorban a részvények, kötvények, befektetési jegyek. A német szakirodalomban ezeket a papírokat az Effekten, az USA-ában az investment securities kifejezéssel jelölik. Legtalálóbb az olasz titoli di massa terminológia, de ilyen a svájci Massenpapiere elnevezés is. Klasszikus értelemben ezek a tőkepiaci papírok is érték-

papírok, azaz az értéket képviselő pénzkövetelés vagy tagsági jog az okiratba foglalás által eldologiasul: átadás útján lesz átruházható, a jóhiszemű szerzés szabályai szerint nem jogosulttól is megszerezhetők. A mobilizáció funkció, azaz a könnyű átruházhatóság talán egyetlen értékpapírcsoport számára sem olyan fontos, mint ennek. Ez tette lehetővé a tőkepiaci papírokkal történő kereskedés kialakulását, önálló piacuk, az értéktőzsde létrejöttét. Nem túlzás azt állítani, hogy ezek az értékpapírok a kapitalizmus jogtechnikai bázisát képezik, hiszen lehetővé tették a gazdaság finanszírozását és ezáltal a termelőerők magántulajdonba kerülését.

Az értékpapírok ezen csoportjának XX. századi fejlődését egy *paradoxon* jellemzi. Amekkora jelentősége volt a követelések írásbafoglalásának az értékpapírok kialakulása és a gazdasági fejlődés szempontjából, éppen annyira gátolta és gátolja az okirati elem az intézmény fejlődését a modern tőkepiaci viszonyok között az informatikai forradalom után.

5. Az értékpapírok okirati jellegének válságát nem jogtechnikai, hanem gyakorlati okok váltották ki. Éppen a jogintézmény sikere okozta azt a válságot, amit az amerikaiak *paperwork crunch-nek*, vagy *paperwork crisisnek* neveztek. Ebből már sejthetjük a válság okait is: értékpapírözönről, vagy helyesebben érték-papíröZönről van szó.

Álljon itt néhány számadat. A New York Stock Exchange átlagos napi részvényforgalma a 60-as évek elején 3 millió darab, egy évtized múlva már 13 millió darab volt. Ez a mennyiség a 70-es évek újra megnégyszereződött, ami átlagosan napi 52 millió darab részvényt jelentett.

A jelenség következményei katasztrofálisak voltak. Gondoljunk a hatalmas nyomdaköltségekre, a megsemmisítési eljárások költségeire, az őrzési-kezelési költségekre, vagy a drága személyzet bérére. Nem túlzás a katasztrófa kifejezés sem, hiszen az értékpapíröZön hatására zavarok támadtak az értékpapírpiacok működésében. 1968 decemberében a New York-i tőzsdén 4,4 milliárd $ értékben teljesítettek adásvételi szerződéseket késedelmesen kizárólag technikai okok miatt. 1987. október 19-én – hétfőn – ugyanitt több mint 1,3 milliárd $ vételi megbízást nem lehetett teljesíteni hasonló okokból. Valamit kétségtelenül tenni kellett. A 70-es években ezért valamennyi érintett országban és különösen az USA-ban – reformtörekvések indultak meg. Megoldásnak az immobilizáció és a dematerializáció kínálkozott.

6. Az értékpapírok papírtalanításáig hosszú út vezetett, amelynek a fázisai a következőképpen foglalhatók össze.

A) Előzményként az ún. *nagypapírok*, azaz egycímletű, nagy névértékű értekpapírok kiállítását említhetjük. Ez kétségtelenül költségcsökkentéssel járt együtt, de nem kedvezett a társaság tagjainak, akik részesedésüket könnyen forgalmazhatóvá szerették volna tenni.

B) Nemzetközileg is igen elterjedt a dematerializáció első valódi lépcsőfokának tekinthető *gyűjteményes megőrzés*. Ennek a módszernek a legfontosabb jellemzője, hogy az értékpapírok ugyan léteznek fizikailag és jogilag, de azokat központilag őrzik. A gyűjteményes megőrzés alapjait a 20-as évek Németországában gyakorló bankárok fejlesztették ki védekezésül a hatalmas infláció ellen, majd a készpénz nélküli fizetési forgalom technikájával kombinálva nyert szabályozást az 1937. évi Depotgesetzben. Innen terjedt át más európai országok mint Ausztria, Franciaország, Belgium, Svájc stb. jogába. A német módszertől független, mégis azonos jellegű fejlődés volt tapasztalható az USA-ban, Kanadában, Mexikóban és Japánban.

A gyűjteményes megőrzés *lényege* az alábbiak szerint foglalható össze.

– A tulajdonos szabadon választhat a gyűjteményes és a speciális megőrzés között. Döntésében elsősorban a gyűjteményes őrzés alacsonyabb költségei motiválják.

– Az őrzést általában központi gyűjteményekben végzik. Ez lehet hatóságilag ellenőrzött intézmények (pl. Németországban hat értékpapír-gyűjtőbank) vagy független magánintézmények mint Svájcban.

– A központi gyűjtőhelyeknél letevő kizárólag pénzintézet vagy ügynök lehet. Az ügyfél átadja a papírokat ügynökének (banknak), aki azt a központi gyűjtőhelyen helyezi el.

– Legitimáló hatása nem az okirat birtokának, hanem másnak, pl. letéti igazolásnak van.

– Itt a papírokat nem sorszám, hanem fajta és kibocsátó szerint tartják nyilván. A letevő részesedését alapvetően részvényszám és névérték szerint tartják nyilván. Ennek az a következménye, hogy a papírokon fennálló tulajdonjog megszűnik, s helyére a megfelelő fajtájú gyűjteményen résztulajdon lép.

– A tulajdoni illetőség átruházása a giroforgalomnak megfelelően átkönyveléssel történik.

C) A papírtalanítás következő fokozata az ún. *gyűjtőokiratok* vagy *globálokiratok* kiállítása. Ez a módszer már az egyes értékpapírok fizikai kiállításának mellőzését jelenti. Helyettük egyetlen gyűjtőokiratot állítanak ki. A mellőzés történhet ideiglenesen, határozott időre szólóan vagy véglegesen, ennek megfelelően a gyűjtőokiratok számos fajtája létezik.

D) A tartós gyűjtőokiratoktól már csak egy lépés a *teljes dematerializáció*, azaz olyan rendszer megvalósítása, ahol az egyes „értékek" írásba foglalása egyáltalán nem történt meg; az értékpapír csak értékpapírszámla-követelés formájában létezik. A német terminológia ezeket a papírtalan értékpapírokat értékjognak (Wertrecht) nevezi. Az értékjogok tanát Georg Opitz a negyvenes évek elején fejtette ki. Meghatározása szerint értékjogok alatt a kereskedelmi forgalom tárgyát képező okiratba nem foglalt jogokat kell érteni, melyek egyenértékűek ugyanazon jog papírba foglalt változatával. Az értékjogok legfontosabb rendszerei ma az USA-ban és Franciaországban találhatók.

Meg kell jegyezni, hogy az értékjog kifejezés pontatlan. Az értékpapír szóösszetételben az érték előtag jelölte a papír értékét meghatározó, megtestesített követelést, míg a papír értelemszerűen a dolgot, amelyben az megtestesítésre került. Az értékjog kifejezés tehát szükségtelen ismétlést tartalmaz, hiszen itt a „jog" és „érték" kifejezések ugyanazt jelölik. Dematerializáció esetében a papírtalanítást a modern technika, azaz a számítógépes adatrögzítés tette lehetővé. Ezért inkább az értékadat kifejezést kellene elfogadni az értékjog kifejezés helyett, mely a jog különleges rögzítésének módjára utal.

Észre kell vennünk azt is, hogy a dematerializált rendszer lényegében azonos a gyűjteményes megőrzés rendszerével. A nyilvántartást egy központi értéktár végzi; a köztes bank (ügynök) az értéktárnál rendelkezik számlával; nincs értékpapír-specifikáció, csak kibocsátó és mennyiség szerinti nyilvántartás; az illetőségek átruházása átkönyveléssel történik; a tagsági és követelési jogok érvényesítésére speciális szabályok vonatkoznak.

Ez hasonlóság azt is elárulja, hogy a fenti folyamatban jogi szempontból a döntő lépést nem a papírtalanítás jelenti, hanem a gyűjteményes giromegőrzés, függetlenül a

nyilvántartott értékek formájától. Ez a következtetés még kevésbé tűnik meglepőnek, ha végiggondoljuk, hogy a fenti folyamatban hol találkozunk először az értékpapírok funkcionális megváltozásával. A papír birtoka általi legitimáció és az átadás jelentősége már a gyűjteményes megőrzés kialakulásával megszűnt. A papír tényleges kiállításának elmaradás nem más, mint ennek a funkcionális veszteségnek a formális megerősítése.

7. A fenti folyamat eredményeként kialakult „papírtalanság" természetesen számos jogkérdést hoz a felszínre, amelyeket egyelőre könnyebb felvetni, mint megválaszolni.

Elsőként az igényel tisztázást, mi is a letevő *jogállása*. A gyűjteményes megőrzés alapformájánál a legtöbb ország törvényhozása a letéti ügyfeleket tulajdonosnak nevezi. Ennél sokkal pontosabb a német és osztrák szabályozás, amely „eddigi tulajdonosról" és „tulajdonostársról" beszél. A japán törvényhozás az ügyfelet tulajdonjogi szempontból tulajdonostársnak, társasági jogi szempontból – az őt illető részménymennyiség vonatkozásában – egyedüli tulajdonosként tünteti fel. A francia szabályozás nyíltan, a dán közvetve beszél tulajdonosról. Ebbe a sorba illik a magyar törvény is az Ept. [80. § (2) bekezdésével]. Ez a megoldás azokban az országokban, ahol a tulajdonjog tárgyai kizárólag dolgok lehetnek, súlyos jogdogmatikai problémákat vet fel. Megítélésem szerint ilyen inkonzisztencia áll fenn az Ept. és a Ptk. tulajdonjogra vonatkozó szabályai között is.

Hasonló problémát okoz az értékjogok *érvényesítése* is. A klasszikus értékpapírjogi feltétel, a birtok ebben a rendszerben többé nem lehetséges: át kellett írni pl. a részvényből eredő szavazati jogok gyakorlására vonatkozó szabályokat. A papír bemutatását az értékjogok számát és névértékét tartalmazó letéti igazolások bemutatása váltja fel.

Az átruházásra irányuló kötelmi jogi kötelezettségvállalást az értékjogrendszer kialakulása nem érintette, annál inkább annak dologi jogi bonyolódását. Ezalatt az átruházás intézményét értem, amelynek legfontosabb feltétele normális esetben a tényleges átadás. Miképpen ingatlanok esetében az átadást a telekkönyvi bejegyzés hatályosítja, úgy értékjogok esetében az átruházás feltételeiül érvényes jogcímet és átkönyvelést kellene megszabni. A francia jog ebben a vonatkozásban haladó és bátor: számláról számlára utalással történő átadásról beszél. Ezzel összefüggésben csak megemlítem, hogy a dologi jog intézményrendszeréből következően önként merül a kérdés, vajon lehet-e értékjogot szerezni nem jogosulttól, azaz a jóhiszemű szerzés dologi jogi szabályai mennyiben alkalmazható az értékjogokra. A különféle nemzeti jogrendek erre a kérdésre is eltérő választ adnak; a magyar szabályozás nem szól a kérdésről.

Hasonlóképpen merül fel az értékjogok megterhelésének problémája. Lehet-e, s ha igen, milyen módon pl. zálogjogot alapítani papírtalan értékjogokon? Míg másutt zálogjog alapításához előírt birtokbaadás követelménye igen nehézzé teszi a kérdés megválaszolását, úgy az a magyar új zálogjogi rendszerben kevésbé tűnik problematikusnak.

A gyűjteményes megőrzés, az értékjogok giroforgalma nem marad határokon belül. A nemzetköziesedés pedig sajátos kollíziós jogi problémákhoz vezet. Tegyük fel, hogy egy bécsi bank osztrák állampolgár ügyfele egy német bank ügyfelétől vesz Németországban kezelt értékjogokat. Az ügylet átkönyveléssel bonyolódik, a megállapodás szerinti értékjogokat az osztrák bank állományában írják jóvá. Az ügylet során azonban mindkét helyen könyvelni kell, így a tényállásra alkalmazandó nemzeti jog kiválasztása korántsem egyszerű. A nyugati országok nemzetközi magánjogában elismert lex loci cartae, azaz az értékpapír kiállításának helye szerinti jog nyilvánvalóan nem jöhet szóba. A leginkább racionális megoldásnak a kötelem elemekre bontása tűnik, s az osztrák és a német könyvelés joghatásaira nézve eltérő nemzeti jog alkalmazása.

8. Az immobilizáció és dematerializáció röviden összefoglalt jelenségei kétségkívül egyfajta forradalmi változást sejtetnek. Az értékpapírjog a tőkepiaci papírok vonatkozásában jelentős funkcióveszteséget könyvelhet el. Szabályai ezen a területen háttérbe szorultak, s átadták a helyet speciális bankjogi formuláknak. Kérdéses, hogy ez a folyamat mennyiben hat ki az értékpapír klasszikus fogalmára. Nyilvánvaló, hogy olyan definíciót kell kidolgozni, ami az individuális papírokon túl a modern értékjogokat is átfogja, s a bemutatás és birtok kategóriáit nem kizárólagosan alkalmazza. A Ptk. 338/A. §-a azt a megoldást választotta, hogy az okirat mellett az adat kategóriáját is az értékpapír genusaként említi. Észre kell azonban vennünk, hogy a dematerializáció szempontjából nem csak a jog rögzítésének eszközrendszerén van a hangsúly, sokkal inkább a legitimáció és a papír birtoka közötti szoros kapcsolat megszűnésén.

Az elmúlt évtized informatikai forradalma következtében az egész magánjogi intézményrendszer átdolgozására lesz szükség. Amikor a szerződéses praxis kizárólag mágneses adathordozókon rögzített formában történik majd, s az ügyvéd terminálján keresztül közvetlenül változást érhet el a hatósági nyilvántartásokban, vagy a bírósági eljárásokban a kézbesítés gondjait jól ellenőrizhető e-mail forgalom váltja fel, akkor már remélhetőleg nem kell azon gondolkodni, hogy mi a különbség a papíron és a floppyn rögzített információ között. Ha ezek a problémák megoldást nyernek, akkor már nem azt kell mérlegelnünk, hogy az értékjogok hogyan illeszthetők az okirati gondolatrögzítésre épülő jogrendszerbe, hanem az adatrögzítés módjától függetlenül felépített rendszer részeként elemezhetjük az értéktárak működését. A Ptk. új értékpapír-fogalma alapján akár most is ki lehetne állítani váltót e-mail formátumban. Még a forgatás is lehetséges lenne. A az óvás vagy a végrehajtás sikere ma – nyilvánvalóan kétséges.

Az értékpapírok papírtalanodását tekintsük jelnek, általában a jogrendszer „papírtalanodásáért" folyó küzdelem megkezdését hirdető jelnek. Egy olyan küzdelem jelének, melynek eredményeképpen a jog egy csodálatos informatikai forradalom utáni időszak méltó szabályozóvá válhat.

Szécsényi László